Írta: Andrásfalvy Bertalan
2017. január 02. hétfő, 10:38 - Módosítás: 2017. január 02. hétfő, 12:12

Népballadáink szerepéről

A népköltészet kutatása, a folklorisztika – az irodalomtudomány egyik segédtudományaként született meg, és így vizsgálódásaiban az irodalomtudomány szemléletét, módszerét és szakkifejezéseit vette át. E tanulmány Vargyas Lajos: A magyar népballada és Európa című összefoglaló könyvének eredményeire támaszkodva azt a kérdést teszi föl, hogy ki, mikor és miért – és melyik – balladát tudja és énekli el? E kérdéssel gyűjtőink eddig nem foglalkoztak elégségesen, ezért e tanulmány írója saját megfigyeléseiből és tapasztalataiból indul ki. Mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy a ballada terminust is az irodalomtörténet alkotta meg, a magyar nép nem ismerte e műfaj külön megjelölését, s nem is különítette el. A balladákat egyesek saját sorsuk művészi, szimbolikus megfogalmazására használták föl és mint ilyenek a saját sorsról énekelt keservesek műfajához is sorolhatók, sohasem volt másoknak előadott produkció. A klasszikus tömörségű tragédiát tehát az énekmondó saját magának idézte föl, vele saját magának teremtett „katarzist”, de egyben e megfogalmazással ítélte el művészi erővel az emberi gyengeséget, bűnt, mely a tragédiát okozta, az énekmondó életét is megkeserítette. A Három árváról szóló éneket csak az árvák tudták, és ennek megfelelően mindenki azt a balladát ismerte és dúdolta el magának, mely róla szólt, melyhez köze volt. A magyar balladakincsben is szinte minden családot, emberi értéket és kapcsolatokat romboló bűnre, gyengeségre találunk megfelelő alkotást. Ezek az emberi hibák: a vagyon imádata és emberi értékek fölé helyezése (Kőmíves Kelemenné, Kincsét mentő és gyermekét elhagyó asszony stb.), ugyanezért erőltetett vagy tiltott szerelem és házasság, a hűség és hűtlenség kérdése ma is megvannak és emberi kapcsolatokat rombolnak, tesznek egy életre szerencsétlenné embereket, ezért a balladák ma is népszerűek és aktuálisak, amikor már ezeket csak könyvekből, gyűjteményekből olvashatjuk, ismerhetjük meg.

Az a jószeriben meghatározhatatlan műfaj, amit általában népballadának nevezünk, a legjobb példa arra, hogy az irodalomtudomány módszereivel a népköltészet lényeges kérdéseire nem tudunk választ adni. Ugyanakkor ez az a műfaj, mely Európa-szerte előbb vagy utóbb lenyűgözte a műköltőket és utánzására késztette azokat. Arany János szerint a maga nemében olyan tökéletes alkotás, melyet a műköltészet nem tud meghaladni, Kemény Zsigmond pedig a ballada hangjának szépségéért szívesen odaadná összes munkáját. A balladák kutatása, – a folklorisztika és irodalomtörténet határán – óriási irodalommal rendelkezik. A kutatás alapkérdései irodalomtörténetiek: a tartalom és forma eredete. 1976-ban jelent meg Vargyas

Lajos: A magyar népballada és Európa című kétkötetes munkája, nem csak a magyar balladaanyag, hanem Európa balladaköltészetének is monumentális áttekintése. [1] Eredményei, megállapításai nélkülözhetetlenek már minden további lépés megtételéhez, akár elfogadja valaki eredményeit, akár nem. Legfontosabbak pedig ezek: Pontosan meghatározza e műfaj viszonyát a többihez, megtalálta kialakulásának idejét és helyét, megállapítja az egyes balladatípusok vándorlását, átvételének módját és megfogalmazza az egyes népek balladáinak sajátságait.

Itt van tehát előttünk egy európai műfaj, – azonos téma, tartalom és forma nagyjából minden népnél. Nagy lehetőséget jelent ez annak megvizsgálására, mi lesz ugyanabból a tartalmi és formai együttesből Angliában, Franciaországban, a német nyelvterületen, Spanyolföldön, a szlávok között vagy a skandináv népek körében, a magyarok ajkán, a románoknál vagy görögöknél? Ragyogó lehetőség ez összehasonlító történeti népjellemtanra.

Vargyas Lajos bebizonyítja azt, hogy ez a műfaj francia földön alakult ki, virágzott fel a 14. században, témái, tartalmi és formai elemei a francia balladákban kapták meg azt a tökéletességet, melyet a következőképpen foglalhatunk össze: A legmegragadóbb mozzanatokra kirostált és sűrített epika, amit mindenki megjegyezhetett, ami kifejezte az európai parasztság új, emberi világát. Ez a parasztság kiszabadult már a népek létét fenyegető öldöklés szorongásából, amelyben csak az emberfeletti erejű hősök nagy tetteiben bízhatott és azért a hősénekektől várt buzdítást, erőt a feltétel nélkül megkövetelt népi szolidaritáshoz, azonosuláshoz, áldozatvállaláshoz. Ez a parasztság már családi, emberi, személyes viszonyait kívánja tisztázni, a ballada középpontjában emberi tartásból, emberi viszonyokból adódó tragédia áll, lélektani probléma. A tragédia okozója az ember belső világa, szenvedélye, hibája, gyengesége, mely sokszor éppen az új társadalmi viszonyokból fakad.

Ez a parasztság először Franciaországban kerül szembe a vagyoni rétegekre, osztályokra, gazdagokra, nemesekre és jobbágyokra, szegényekre való szétesés problémájával. Kiegészítve Vargyas Lajos megállapításait hozzáteszem; a ballada a vészharang, mely az eddig egyenjogú tagokból álló közösség felbomlásának veszélyére hívja föl a figyelmet. Megjelent a pénz, a vagyoni rétegződés veszélye, mely sok esetben hatalmasabbnak bizonyul minden emberi, emberközti kapcsolat erejénél. Aki piacról szerzi meg már ruháit, ékszereit, mesteremberekkel építteti föl hajlékát, cselédet, szolgát tart, – a pénz erejével; pénzért vásárol és kap tekintélyt, hatalmat, megkülönböztető helyzetet és ezért mindezt a pénzen szerezhető minőséget minden más fölé helyezi. Emberi, közösségi értékek védelmében szól a ballada. Itt, ezen a ponton némiképp eltérő véleményen vagyok Vargyas Lajos által elfogadott és kidolgozott állásponttól, amikor azt írja: a balladák nagy részében *„a szerelem, a szabad párválasztás jogainak költészetéről van szó, amit szembeszegeznek a nagycsalád, a családfő rideg, többnyire anyagi érdekeivel."*
Valóban, amint ezt Belényessy Márta történész megállapította,

,,a 14. század kezdetén a nagyobb telkek és a hozzátartozó földek földarabolódtak, a kisebb nagycsaládok szétesésének folyamatában a nagyobb gazdasági önállóságra törekvő kiscsaládok igényeinek megfelelően... "
[2]

Mit jelent ez? Egyes kiscsaládok jobb munkaerővel, lehetőséggel a megszerzett többletet nem akarták már megosztani az egész nagycsaláddal, – és éppen ezért váltak ki belőle. A kiemelkedés tehát anyagi. Létrejönnek a vagyoni, s aztán az osztálykülönbségek, melyeket a szülők konzerválni akarnak, meg akarnak őriztetni utódaikkal is, természetesen abban a meggyőződésben, hogy ez az utódok javát szolgálja, azok érdekében van. Ezért nem vehetik el a gazdagok, a nemesek a *Kádár Katákat*, a szegény, jobbágy-leányokat. [3] Az apai, anyai zsarnokság mögött tehát éppen a korábban egységesebb, egyöntetűbb társadalom szétesése, tagolódása, vagyoni rétegekre való bomlása tűnik fel. A ballada nem a korábbi, egységesebb közösség és a nagycsalád ellen lázad fel, hanem az új, a vagyont minden fölé helyező, a közösséget semmibe vevő, azt szétrobbantó új osztályszempont ellen tiltakozik. A moldvai csángóknál, ahol ennek a közösségnek a szétbomlása legtovább késett, eddig csak két változatát találták ennek a balladának, a többi 29 változat mind azoktól a népcsoportoktól való, melyeknél ez a rétegeződés és a pénzgazdálkodás jóval korábban megindult.

Ugyanez a kérdés vetődik föl a *Töröknek eladott leány*, a férjhez-kényszerítés balladájában. [4]
A moldvai csángó változatok ellenségről szólnak, aki rabolva közeleg. A tragédia abban van, hogy az anyát addig kínozzák, hogy végül e kínzatásra kiadja a leányát, elárulja rejtekhelyét, s a leányt a törökök elhurcolják. Végül a leány a halált választja inkább, mint azt, hogy török felesége legyen. Ez így nem is ballada egészen, mert az ellenség, a hősdalok fő szereplője okozza a tragédiát, ezt csak némiképpen módosítja azt hogy az anya nem bírván a kínzást, engedve az erőszaknak adja ki a leányát; a tragédiát nem az úrhatnámság, vagyon és rang-éhség, az áthághatatlanná tett társadalmi gát okozza, mint például a csángó változattal szemben az erdélyi és dunántúli változatokban, melyekben az anya pénzért, esetleg egy icce borért adja el a leányát. Eladja, de nem csak a pénzért teszi, hanem az előkelő vő személyéért is. A pénzért eladott menyasszony pedig nem akarja elismerni urának a történetesen Rákóczinak nevezett kis úrfit, aki aztán addig hurcolja, kínozza, –ezzel akarja kikényszeríteni beleegyezését, hogy mátkájának nevezze,– míg végül az belehal. A 19 halálra hurcolt menyasszonyról szóló változat közt egy csángó sincsen.

Hasonló témájú a *Halva talált menyasszony* ballada is. A menyasszony, akit férjhez kényszerítettek vagy eladtak, inkább meghal, mint hogy férjéhez menjen. 29 változatból egy csángó csak. Vannak román és bolgár balladák is, melyekben a menyasszony haláláról van szó, de a menyasszony nem azért hal meg, mert házasságra kényszerítették, hanem – véletlen. A tragédia az, hogy egy fiatal éppen életének legszebbik pillanatában hal meg. Halálának

nincsen indoka. Ismét más, hasonló balladában, a nászmenetben haldokló menyasszonyról szólóban, a kényszerítés a baj okozója. 10 változatot ismerünk ebből, de egy sincs a csángóktól.

Vagyis már a magyar anyagban levő ballada-variánsok is sejtetik, hogy vannak területek, népcsoportok, ahol bizonyos problémák még hiányoznak és ezért hiányzik annak balladai megfogalmazása. Illetve olyan későn alakulhattak csak ki ezek a problémák, hogy már arra nem alakult ki művészi válasz, tükör. Moldvában még nem bomlott föl ez a közösség úgy vagyon szerint mint nyugatabbra, itt még a leány nem pénzért öltözködik. Az a szép leány, aki ügyes fonó-szövő, szépen tud varrni, hímezni és tiszta. Szorgalmától függ hozományának szépsége és nagysága. Ugyanaz a ballada, – történet, – egy népen belül is meglevő táji-történeti és társadalmi eltérésekre hívja föl a figyelmet, mert a változatok mögött különböző néprajzi csoportok egymástól különböző társadalmi fejlődése és értékrendje rejtezik.

Még megdöbbentőbb lesz a kép, ha átlépjük a nyelvi határokat s mondjuk a dán balladákból idézünk, az ott fennmaradt változatokat hasonlítjuk össze a magyarral. [5] Vegyük egyik legismertebb balladánkat, a
Molnár Annát
és a vele rokon
Barcsai szeretője
címűt, a hűtlenségéért megégetett asszony történetét.
[6]
Az ezzel rokon dán balladának rövid tartalma a következő: A vőlegénynek hírül viszik a lakodalmi asztalnál, hogy menyasszonyával régi szeretője hál. Felugrik a vőlegény, az asztalon keresztül berohan a szobába és ott találja a leányt vetélytársa karjában. A vőlegény megáll, hosszan gondolkodik, s ez az idő jó arra, hogy amaz felajánlja cserébe a húgát amit a vőlegény el is fogad és minden jóra fordul. A balladát egy 17. századi kézirat őrizte meg, s ebben a megfogalmazásban már műköltői átdolgozást sejtet. Egyébként a dán balladákban sokszor előforduló elhálás mozzanatát nevén nevezik, míg a magyar, román és francia balladákban igen szemérmes és költői hasonlatok jelzik csak ezt az eseményt. Igaz, a közismert magyar
Molnár Annában
is jóra fordul minden, de nem így. Több változatban a végső kifejletről hallgat, csak sejteti, hogy a kaland jóra vagy rosszra is fordulhat, mert a befejező mondat így hangzik:
„Kigombolta dolományát, megszoptatta kicsi fiát"
, t.i. amíg a gazda odajárt borért a vendégnek. De van moldvai változatunk, melyben a bocsánatért folyamodó asszonyt a megcsalt férj kivégzi.

Nem szándékom ezúttal a tartalmi és formai ismérvek elemzésében és összehasonlításában megragadni és ezzel eltérő történeti fejlődés tükröződésére mutatni a balladák tükrében, hiszen ezek tipikus irodalomtörténeti problémák lennének, de és Vargyas Lajos által megnyitott úton tovább járva egy másik, azt hiszem eddig meglehetősen elhanyagolt kérdést kívánok fölvetni: ki, mikor és miért énekelt ilyen tragédiát dalban elbeszélve? Hogy maga a műfaj mikor és milyen körülmények között született meg, azt már nagyjából tudjuk. Ki, mikor és miért énekelte?

Hasonló kérdéseket tesz fel már az irodalomszociológia: ki, mikor és miért olvassa el Nagy László, József Attila vagy Petőfi versét, Tolsztoj Feltámadását. Arra a kérdésre, hogy a költők és írók mikor és miért írták meg ezt vagy azt a művüket, olyan kérdések, melyek egyáltalán az irodalomtörténet tárgyát képezték és képezik ma is. Ha nem is a célját, de okát, előzményét, motivációit és élményanyagát kutatja. A költemény a dráma előadása, a könyv kiadása – már művészet és irodalompolitikai kérdés is. Hogy ki, mikor miért veszi meg a könyvet, tér be a színházba, – kultúrszociológiai.

Mikor kerül eléneklésre egy ballada? Az íratlan, az emlékezeten kívül nem létező, mikor valósul meg, hangzik el egy pillanatban? Amikor a költő, előadó és hallgató egyazon személy? E irodalomtörténeti kategóriák szerint: miért írták, miért adják elő, miért hallgatják meg? Igen, miért e dal?

Mielőtt választ keresnénk e kérdésekre tudomásul kell vennünk a következőket:

1. A ballada szó – irodalomtörténeti kitalálás. A szó és a fogalom ismeretlen a magyar nép körében, ha ismerik, az csak most, a tankönyvek vagy kiadványok következtében lehetséges. Eredetileg valamiféle tánccal kísért dalt jelenthetett az olaszban, de a ma balladának nevezett műfajnak sehol sincs sok köze a táncoláshoz.

2. A magyar népnek nincs, nem volt erre a műfajra külön megnevezése, nem tartották számon külön műfajként semmilyen formában. Hosszú ének vagy nóta, keserves nóta, történetes nóta, — ezekkel a szavakkal jelölték a balladákat, vagyis nem váltak el a többi, szakszóval lírai daloknak nevezett csoporttól. Annál is inkább, mert lírai dalaink nagy része kezdődik néhány sor elbeszéléssel, jelenettel, történés elmondásával vagy mozgó képpel: *Elind ultam szép hazámból*
... vagy;
Már minálunk lekaszálták az árpát, Elvágták a kis pacsirta jobb szárnyát.
.. vagy:
ímhol kerekedik, egy fekete felhő, Abban tollászkodik, egy fekete holló
... vagy:
Befútta az utat a hó, Jaj de céltalanul, fut a fakó
... vagy:
Szépen úszik a vadkacsa a vízen, Szépen legel a kispej lovam a réten
... vagy:
Felsütött a nap sugara, Minden ember ablakára
... stb.

3. Népköltészetünk különböző területeit, műfajait kétfelé lehet osztanunk aszerint, hogy az alkotásnak van-e címzettje, vagy nincs. Ez vonatkozik tárgyakra és költészeti alkotásokra és cselekményekre egyaránt. Helyesebben talán így fogalmazhatnánk meg: a címzett maga az alkotó, vagy egy másik személy. A mesének, mondának, tréfának, találós kérdésnek van címzettje, van közönsége is, de az ún. keservesnek, balladának nincsen, mint ahogy nincsen a ráolvasásnak, imának és káromkodásnak se. A népszokások talán a kettő közé helyezhetők, éppannyira szól a szerep önmagának és önmagáért mint másoknak is. A különböző ünnepi szokásoknak tulajdonképpen mindenki csak szereplője volt, a nézők azért nézték, hogy életük során következő szerepekre felkészüljenek. A néző is szereplő és szerepeket vált: a lakodalmon bámészkodó kislányból nyoszolólány, majd menyasszony, örömanya, nászasszony vagy szakácsné lesz évek múltával. A balladákat akkor kezdik előadni, szavalni, amikor a népművészetből emléktárgy, a táncból színpadi koreográfia, a szokásból látványosság, a népdalból kórusmű lett. A népköltészet nem ismerte a vitrint, a dísztárgyat, a színpadot, az előadást, – mindazt amit ma a népművészet jelent.

Mintegy 6500 balladát és változatot ismerünk. Nagy része múlt századi, szöveges közlés, dallam nélkül. Néhány újabbról tudunk annyit, hogy fonóban közösen énekelték a leányok. A többit a gyűjtő faggató kérdéseire és kérésére mondták el, énekelték be az adatközlők. Egy szép ballada ma is értékes lehet, szép jutalom a gyűjtő számára. Most sem és akkoriban sem kérdezték meg a gyűjtők, –vagy csak nagyon ritkán, – miért tudja ezt a keserves éneket és miért és mikor azokat eldúdolni? Figyelmünket maga az alkotás és szépsége foglalta le. A továbbiakban ezért kell most már személyes élményeimre hivatkoznom, hogy kitűzött célomhoz közelebb jussak:

1961-ben hallottam először balladának nevezhető keserves éneket egy idős csángó asszonytól, egy kis lészpedi házban. A töröknek eladott, helyesebben szükségből kiadott leány történetét mondta el, akit anyja elbújtatott ugyan a rabló katonák elől, de végül addig kínozták, amíg el nem árulta rejtekét. A leány a Dunába vetette magát, amikor a rabló katonák Törökország felé vitték.

A finoman díszített, egyszerű dallam következetesen egyhangú, minden előadási fogástól, erősítéstől, hangszín-váltástól mentesen, végig szigorú részaránytalan (ún. bolgár) ritmusban szinte gépiesen –mondanánk mi, akik előadáshoz és előadókhoz szoktunk már,– hangzott el. Meggyőződtem arról, hogy nem előadási lámpaláz okozta az ott érezhető feszültséget, hanem a téma. Az asszony megmerevedve, mozdulatlan, szemét egyetlen pontra szegezve énekelt. A talán 20 versszakból álló ballada éneklése közben megeredtek könnyei és mikor befejezte, hosszú percek múlva sem oldódott föl elfogódott, transz-szerű állapotából. Siratók gyűjtésekor éreztem ehhez hasonló nehéz bánatot és megilletődést, de talán azokból is gyorsabban

vetkőztek ki a gyászolók akkor, mint most ez a lészpedi öregasszony...

Azóta többször hallottam így balladát. Ki melyiket tudja, nem véletlen:
– Ismeri, kedves, – azt a történetes éneket Szűz Máriáról, aki három árvának aranyvesszőt adott édesanyjuk ébresztgetésére? [7]

– Hallani hallottam, de nem tudom elfújni. Én nem voltam árvaleány, de a Mari, a szomszédomban, az az volt. Örökké hallom ha a terebúzában kapálgatunk a kertben.

Az a Mari tudta, mert árvaleány volt.

És tudta az az Ilona is, aki kislánykorában apját és anyját is elvesztette, s mikor férjhez ment, néhány hónap múltán férjét behívták katonának és nem tért vissza többé. Saját sorsáról kezdett keserves énekében így fogalmazta meg:

Árva vagyok apa nélkül,

Hétszer árvább anya nélkül

Tizenhétszer társam nélkül, — amikor hosszas kérésre megrendülten, könnyes szemmel eldúdolta.

És bizonyára a *Három árvát* tudó énekesek közül, – egyiküknek sem adott valamikor Szűz Mária aranyvesszőt a kezébe, mégis ez a ballada róluk szólt. Mert nem a valódi, a megtörtént, a létező a fontos, hanem az igazi, a valóság csillagok közé vetett égi mása.

Vajon az az első, nekem balladát mondó asszonyt annakidején a család szegénysége vagy más kényszerítette a nem-szeretem-férjhez? Önként vállalta, hogy segítsen kínlódó szülein?

Nem tudom már megkérdezni. És vajon másképpen be lehet-e ezt vallani mindennapos szavakkal, nem tiltja-e azt egy kegyetlen-okos belső törvény, szemérmesség? Az ugyancsak nem másoknak előadott keservesek személyes, történeti hátterét is nehéz, élveboncoló kérdésekkel felderíteni, ha egyáltalán vállalkozik erre gyűjtő és hajlandó erre az „adatközlő".

Gondoljuk így végig az ismert ballada-témákat. Vargyas Lajos szavaival a balladák olyan magasságból néznek le, ahonnan már részleteket nem lehet látni, csak a lényeget. A naturalista-realista regény és irodalmi novella a részletekkel, az egyéni vonásokon keresztül tárja föl az általánosítható igazságot, a ballada típusokkal, – és ezek a típusok lehetőséget adnak mindenkinek, hogy megtalálja a saját, éveken keresztül hurcolt bánatának kifejezését. Kifejezését? Igen, mert hallgatóság nincs, inkább megfogalmazást kellene mondanunk. Mert a beszéd sem csak, és talán elsődlegesen sem, kommunikációs eszköz, hanem a gondolkodás, az öntudat, az önmegvalósítás és meghatározás eszköze, amint arra Claparede, Piaget vagy Vigotszkij már rámutatott. [8]

Vajon miért olyan ellenállhatatlan ma is a balladák hatása?

Képei többszáz, talán többezer évesek. Mint a tökéletes áramvonalúvá vált zuhanó vízcsepp, nincsen rajta semmi felesleges. Női műfaj, amint a hősdal a férfiaké volt. A magyar balladákban is a nő a főszereplő. Övé a konfliktus, a dráma, ő a vesztes. Balladatémáink, a legrégiesebbek is, időszerűek maradtak:

Kőmíves Kelemen, helyesebben Kőmíves Kelemenné balladáját ki énekelhetné el most? [9] A nagyhatalmú, sikeres osztályvezető, vállalatigazgató vagy vagyonos kisiparos vagy üzletkötő felesége, akinek férje az új állásért, kinevezésért, házért, lakásért, kiküldetésért, Volvo kocsiért — nem két véka ezüstért vagy aranyért, — mindent fontosabbnak tart, mint a házastársi kapcsolatot, szeretetet, törődést, gyermeket. Az asszony, aki elmagánosodott szerelmével és ragaszkodásával, aki észreveszi és megszenvedi, hogy már egyedül maradt. Mit mondhatna mást? Férje érdekei ellen lázadjon fel, ő törje el karrierjét?

A Molnár Annák is ezerszámra születnek vagy lesznek ma is, akik hallgattak a cifra katona ígéreteire és rájöttek aztán, hogy csak egyek lettek a sok közül. Az ismert ballada felajánlja az egyetlen ésszerű és valódi megoldást is, de vajon elérhető e ez ma a csalódott asszonyok számára?

És vannak modern Kádár Katák is, a kényszerűségnek vagy kénytelenségnek bonyolult szövedékében ez a meztelen tény.

Vannak hajdúkkal útnak induló leányok is, akik a magyar balladák szemérmes szóhasználatát idézve, elaludtak a szerelem kertjében, a csipkebokor alatt, a viola árnyékában és aztán használt játékként ölik meg őket, ha nem a valóságban, úgy érzelmileg, [10] tönkretéve egész életüket?

A bűnökről, bűnös emberi indulatokról szóló történetek, általánosítható klisék, de gyönyörűek, kicsiszolódottak, az emberi normák, a józan ész szerinti emberi kapcsolatok és viszonyok védelmében az egyén és a társadalom védelmében. Vigasztaló sűrítés a katarzis, a megtisztulás felidézésére vagy a rend és értékek megtartásában annyira gyarló és ingadozó akarat erősítésére? Mindkettő. A nehezen körülírható törvény, erkölcsi szabályok ismételgetése helyett a művészet erejével hat észre és érzelemre egyszerre.

Azért tökéletes művészi alkotás, mert ereje, „haszna" éppen attól függ, mennyire tud hatni, tud vigasztalni, tud értelmet és akaratot mozgatni. Művészi igazság – a valósággal szembeszegezve, egyszóval – költészet. Mert ez talán fontosabb az emberséghez, mint a kenyér.

Forrás: A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 30-31 (1985—86) Pécs. 1987, 311– 315

[1] Vargyas Lajos: A magyar népballada és Európa. I– II. Bp. 1976.

[2] Vargyas i. m. I. 98.

[3] Kádár Kata (Két kápolnavirág) balladatípus rövid tartalma: A nemes vagy gazdag legény, jobbágy, szegény leányt szeret. A házasságot a legény anyja csak a leány megölésével tudja megakadályozni. A legény szerelmese után hal. A gonosz anya a sírból kinövő, összeölelkező virágokat is elpusztítja.

[4] Halálra hurcolt menyasszony; Nászmenetben haldokló menyasszony: A leányt akarata ellenére adják férjhez, s ezért nem hajlandó elfogadni férjéül a gazdag és előkelő legényt, inkább meghal.

[5] Az összehasonlítást Vargyas Lajos idézett művéből vettük.

[6] Molnár Anna (Elcsalt menyecske): Egy katona elcsalja urától feleségét, aki gyermekét is otthon hagyja. Útközben rájön arra, hogy ő is csak egy a katona sok elcsábított női közül, s a katona a megunt asszonyokat megöli. A menyecske túljár a katona eszén, és ő öli meg a katonát, felöltözik ruhájába és bekéredzkedik elhagyott ura házába. Miután megbizonyosodik arról, hogy ura megbocsátaná felesége bűnét, felfedi kilétét.

Barcsai szeretője (Az elégetett házasságtörő): Az asszony szeretőt tart, amit a gyermek árul el apjának. A férj meglepi őket, kivégzi vetélytársát majd az asszonyt is, elevenen elégeti.

[7] Három árva. Szűz Mária aranyvesszőt ad három árvának, hogy azzal megütve édesanyjuk sírját, azt felébresszék és elpanaszolják sorsukat. Édesanyjuk visszaszól a sírból, de segíteni nem tud árvaságukon.

[8] Vigotszkij, L. Sz.: Gondolkodás és beszéd. Bp. 1967.

[9] Kőműves Kelemen (Falbaépített asszony): A kőművesek hiába próbálkoznak a vár felépítésével, a fal minduntalan leomlik. Vezetőjük javasolja, hogy az első látogatásukra jövő asszonyt építőáldozatként építsék bele a falba és így kiengesztelve az ártó hatalmakat hozzájussanak az építésért felajánlott mesés kincshez. A javaslattevő kőműves felesége jön el elsőnek, őt kell beépítsék a falba.

[10] Hajdúkkal útnak induló leány – fel akarja keresni távoli kedvesét és könnyelműen csatlakozik a hajdúkhoz, akik kísérőül ajánlkoznak. Útközben a hajdúk megölik a leányt.